

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת תרומה, תש"ע
מספר 849

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

לחם הפנים*

"וַנִּתֶּן עַל הַשְּׁלֶחֶן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תְּמִיד" (כה:ל). בפרשת השולחן ולחם הפנים מרובה המכוסה על הגלוי, ואף הרמב"ם העיר (מורה נבוכים, ג, מה):

והצורך למזבח הקטורת ומזבח העולה וכליהם ברור. אבל השולחן ושיהא עליו לחם תמיד איני יודע לכך טעם, ולא מצאתי עד כה לאיזה דבר אייחסהו.

להלן נעיין בהיבטים שונים של הפרשה:

א. מהות השם "לחם פנים"

חכמים התקשו בהבנת מהותו של שם הלחם. מבין הפירושים הרבים נזכיר שלושה בקצרה:

1. על-שם צורתו, לפי חז"ל (מנחות, צד ע"ב) – צורת הלחם הייתה תיבה מרובעת, שחסרות בה התקרה ושתיים מדפנותיה. שתי הדפנות הנמצאות בה הן ה'פנים' של הלחם.¹

2. על-שם מיקומו – לפי תרגום יונתן – "לחמא גואה", כלומר 'לחם פנימי'. ולכן פירוש השם הוא על-פי מקומו – בפנים ההיכל.

3. על-שם תפקידו – הוא מונח תמיד 'לפני ה'" על השולחן בהיכלו.

ב. מאפייניו של הלחם

ארבעה מאפיינים ללחם הפנים:

1. הלחם הוא חלק מהשולחן, והימצאותו תמיד על השולחן היא תכלית המצווה, ככתוב:

וְעַל שְׁלֶחֶן הַפָּנִים יִפְרָשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְנִתְּנוּ עָלָיו אֶת הַקְּעֻרֹת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמִּנְקִיט וְאֶת קְשׁוֹת הַנְּסֻךְ וְלֶחֶם הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה (במ' ד:ז).

לפיכך אף בעת המסעות, כשמפרקים את המשכן, לחם הפנים נשאר על השולחן.

2. עריכת לחם הפנים על השולחן הייתה בשבת:

בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹכְנוּ לְפָנֵי ה' תְּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם (ויק' כד:ח).

3. אופן הכנת הלחם:

וְלִקְחֶתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ עֶשְׂרֵה חֲלוֹת שְׁנַי עֶשְׂרֵים יִהְיֶה הַחֲלָה הָאֶחָת. וְשִׁמְתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מֵעֲרֹכֹת שֵׁשׁ הַמְּעֻרְכֹת עַל הַשְּׁלֶחֶן הַטָּהוֹר לְפָנֵי ה'. וְנִתְּתָ עַל הַמְּעֻרְכֹת לְבִנְהָ זָפָה וְהִיָּתָה לְלֶחֶם לְאֲזַכָּרָה אֲשֶׁר לֵה' (שם:ה-ז).

חז"ל למדונו שהכנת הלחם הייתה מורכבת ולוותה בקשיים (יומא, לח ע"א):

תנו רבנן: בית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד. שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות כמותן. שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ, והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים. הללו פיתן מתעפשת, והללו אין פיתן מתעפשת. כששמעו חכמים בדבר אמרו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא – לכבודו בראו, שנאמר: (יש' מג:ז): "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו", וחזרו בית גרמו למקומן. שלחו להם חכמים ולא באו. כפלו להם שכרן – ובאו. בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה, והיום עשרים וארבעה. רבי יהודה אומר: בכל יום עשרים וארבעה, והיום ארבעים ושמונה. אמרו להם חכמים: מה ראיתם שלא ללמד?

* לע"נ ארי אברהם בן חוה ויאיר ביום אזכרתו.

¹ לפי דעה אחרת, שם, צורת הלחם היא 'ספינה רוקדת'.

אמרו להם: יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב, שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודה זרה בכך. ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח: מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם, שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים זה ניזונין, לקיים מה שנאמר (במ' לב: כב): "וְהֵיטֵם נְקִים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל".

על האופים מאלכסנדריה הוטל להכין את לחם הפנים באופן שיתקיימו בו שני תנאים:

א. ניתן יהיה להוציאו שלם מתבנית אפייתו.

ב. הלחם יישאר טרי במשך תשעה ימים.

לאחר ניסיונות רבים הם הצליחו לעמוד בתנאי הראשון, אך אז הלחם שמר על טריותו במשך כשלושה ימים. כאשר הצליחו למצוא את הנוסחה שתאריך את משך הטריות, לא הצליחו לעמוד בתנאי הראשון. לשון אחר – הם לא הצליחו לקיים את שני התנאים בו-זמנית.

4. אכילת הלחם (שם: ח): "וְהֵיטֵם לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו וְאָכְלֵהוּ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא לֹא מֵאִשֵּׁי ה' חֶק עוֹלָם". דהיינו, הלחם נאכל כולו ע"י הכוהנים של המשמר היוצא והמשמר הנכנס.

ג. המשמעות הפולחנית

עריכת השולחן ללא כל שימוש בכלים והשאת לחם הפנים כל השבוע ללא שימוש פולחני בו מעלות תהיות: אם עריכת לחם הפנים מקבילה לעריכת הקרבנות על המזבח, מדוע לא יישרף הלחם כשם שנשרף הקרבן ויקוים בו: "קִרְבְּנֵי לְחֶמֶי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחָחִי" (במ' כח: ב)? לפיכך יש לסבור שהתורה יעדה ללחם הפנים תפקיד אחר. מ"ד קאסטו כותב על כך:²

לפי התפיסה הישראלית... אין לקשור במושג הא-לוהות את מושגי האכילה והשתייה במשמעותם החומרית... לפיכך אין תפקיד השולחן במקדש הישראלי כתפקיד השולחן במקדשים האליליים³... הקערות שעל השולחן... נשאות ריקות כשם שנשאר ריק כסא הא-להים שעל הכפורת... ואם כן, אפוא, אין השולחן והכלים הריקים אשר עליו אלא סמל.

ייתכן אפוא שבעריכת השולחן ובאזכור לחם הפנים באה התורה להבליט את השונה בין הפולחנים שרווחו במזרח הקדום ובין עבודת ה' במקדש. הד לכך אנו מוצאים בתוכחת ישעיהו: "וְאִתֶּם עֲזָבִי ה' הַשְּׂכָחִים אֶת הַר קֹדֶשׁ הָעֵרְכִים לְגַד שְׁלֹחַן וְהַמְמַלְאִים לְמִנֵּי מִמְסָךְ" (סה: יא). הנביא מוכיח את רשעי ישראל שבגולה על שעזבו את דרך ה' ופנו לעבודה הזרה שרווחה במקומותיהם. הם זוכחים לאליל גד – 'הקובע' את המזל או הגורל של האדם, וממלאים לאליל מני- 'הממונה' על ההצלחה ואשרו של האדם, גביע יין כדי להסך לו.⁴

עדות נוספת לסברתנו, ניתן למצוא גם ביחס המעורף שנתן אֵוִיל מְרֹדֶךְ ליהויכין (מל"ב כה: כז-ל):

וַיְהִי בִשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעֵי שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נִשְׂא אֵוִיל מְרֹדֶךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשָׁנַת מָלְכוֹ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה מִבֵּית כְּלָא. וַיְדַבֵּר אֵתוֹ טְבוֹת וַיִּתֵּן אֶת כֶּסֶא מְעַל כֶּסֶא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אֵתוֹ בְּכָבֶל. וַשָּׂנֵא אֶת בְּגָדֵי כְלָאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו כֹּל יְמֵי חַיָּיו. וְאַרְחָתוֹ אֲרַחַת תָּמִיד נִתְּנָה לוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ דָּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ פֶּלַי יְמֵי חַיָּו.

המעמד המיוחד שזכה בו יהויכין התבטא בין השאר באישור 'אכילת לחם' הניתן לו מיד אֵוִיל מְרֹדֶךְ – חלק מריטואל שרווח בכבל הן בחצר המלכות הן במקדשים.

כאמור, קאסטו מציין שיש לראות בהנחת לחם הפנים על השולחן ובאכילתו על ידי הכוהנים סמל, אך הוא אינו מסביר את המסומל. ייתכן שניתן להבין את המסומל מדברי עמוס חכם, בפירוש 'דעת מקרא' לשמות (עמ' רפ). שם הוא מסביר את תפקיד השולחן ולחם הפנים כחלק ממערכת כלי השרת:

כמלך בשר ודם שתמיד יש לפניו שולחן ערוך ונר בשמים המעלים ריח טוב מוקטרים לפניו. וכשהמעשים האלה נעשים לפני ה' אלוקי ישראל, יש כאן לקח מוסרי להזכיר לאדם את כל הטובות שעשה הבורא עימו – שנתן לו פה לאכול לחם, ועיניים לראות אור, וחוטם להריח בו... ויש עניינים מקבילים בארון ובשולחן... קומתו של הארון שווה לקומתו של השולחן – אמה וחצי, שניהם עשויים עצי שיטים מצופים זהב. לשניהם זר זהב וטבעות זהב... וכל המקבילות האלה רומזות לקשר שבין הארון, כסא ה', ובין שולחן ה', ולקשר שבין התורה ובין הלחם.

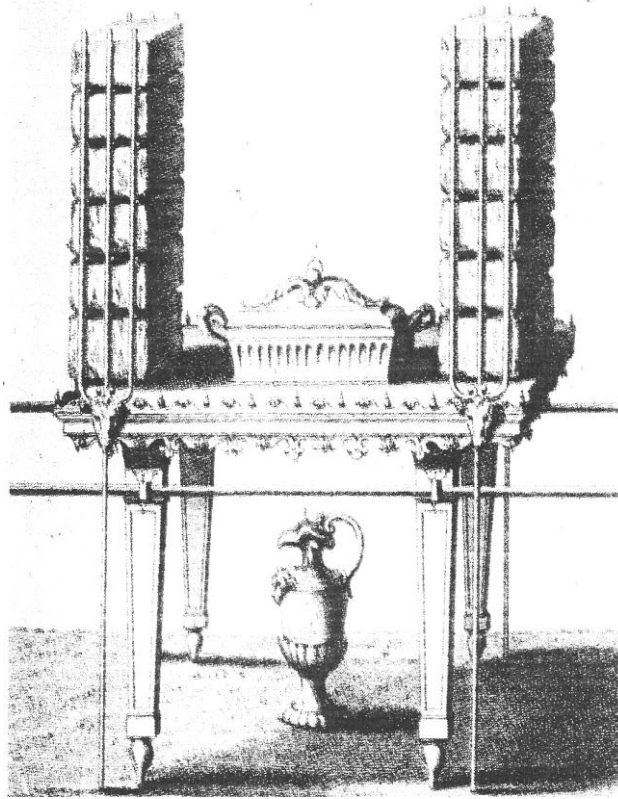
² פירוש על ספר שמות, ירושלים תשמ"ב, עמ' 234-235.

³ אנציקלופדיה מקראית (ערוך 'לחם הפנים', כרך ח, עמ' 495). "המנהג להניח חלות לחם על השולחן במקדש לפני האל, עם שאר מעשי פולחן, היה רגיל ומקובל במקומות ובזמנים שונים... אחת המקבילות הבבליות מצויה, דרך משל, ברשימה של קרבנות תמיד מן העיר אֶרֶךְ. הרשימה... מכילה מספרים מדוייקים של חלות לחם שהכוהנים חייבים לערוך על שולחניהם של אֶל וּשְׂאֵר הָאֱלֹהִים, בצד נסכים וקורבנות ממין אחר. לפי הנמסר שם, יש להחליף את החלות לא אחת לשבוע, אלא לכל ארוחה מארבע הארוחות המוגשות לפני האלים – מדי יום ביומו, ובאופן כזה מצטרף מספרן השבועי של החלות באותו מקדש למאות רבות".

⁴ ועיינו- בבלי, שבת סז ע"ב: "האומר: גדי וגדי וסנוק לא אשכי ובושכי – יש בו משום דרכי האמורי. רבי יהודה אומר: גדי אינו אלא לשון עבודה זרה, שנאמר (יש' סה): 'הערכים לגד שלחן'".

אם כן, השולחן ולחם הפנים מסמלים את מערכת היחסים המיוחדת שבין האדם לאלוקיו ומעניקים לפסוק: "מַעֲרֹף לְפָנֵי שֹׁלְחָן נֶגֶד צַרְרֵי דְשֶׁנֶת בְּשֶׁמֶן רֹאשֵׁי כוֹסֵי רְוִיָּה" (תה' כג:ה) משמעות נוספת – מערכת יחסים הדדית של 'עריכת שולחן' בין ה' לאדם כסמל לכבוד הדדי.

ד"ר יאיר ברקאי
ירושלים

שולחן לחם הפנים בתחריט עתיק⁵

⁵ מתוך: "אריאל, ספר המקדש – מן המשכן אל המקדש בירושלים, בהוצאת מכון המקדש ירושלים, עמ' 51.